

Reconstructie van reuzen-Rembrandt

Paleis op de Dam herstelt voor expositie de oorspronkelijk geplande decoraties

Rembrandt, *De samenzwering van Claudius Civilis*. 19,6 x 18 cm. © Staatliche Grafische Sammlung, München, Duitsland. Het gelijknamige doek is een uitsnede (zie inzetje)

Rembrandts allergrootste schilderij is terug in het Paleis op de Dam, als projectie op de nieuwe tentoonstelling 'Opstand als Opdracht'. Het origineel bestaat niet meer.

Door BRAM DE KLERCK

Op de geschilderde decoraties van het Paleis op de Dam heeft nooit veel zegen gerust. Enkele jaren nadat het voormalige Amsterdamse stadhuis in 1655 in gebruik was genomen, begon men met de decoratie van een dozijn muurvlakken. Voor de meer dan vijf meter hoge ruimtes waren voorstellingen gepland uit de Bataafse Opstand en uitbeelden van bijbelse en klassieke helden. Die thema's hielden het stadsbestuur en de burgers parallelen voor met de recente geschiedenis. Zo kon Claudius Civilis, aanvoerder van de Bataven die in opstand kwamen tegen de Romeinen, gezien worden als voorganger van Willem van Oranje die de Hollanders leidde in de strijd tegen het Spaanse gezag.

De decoratiecampagne sleepte zich veertig jaar voort en bleef onvoltooid. Het verhaal van de afgebroken werkzaamheden en afgekeurde schilderijen, van verkeerd toegepaste technieken en desastreuze overschilderingen, wordt nu uit de doeken gedaan in een kleine presentatie in het Paleis. Tegelijk kan het publiek kennis nemen van de schilderijen zelf, die als onderdeel van de restauratie van het gebouw, in de afgelopen jaren zijn schoongemaakt en materiaaltechnisch onderzocht.

De burgemeesters begonnen optimistisch, en gunden in 1659 het hele

Heroïsche historische voorbeelden sierden de Paleisgalerijen

project aan de gerenommeerde Amsterdamse schilder Govaert Flinck. Maar toen Flinck nog geen jaar later plotseling overleed, had hij alleen nog maar tijdelijke, schetsmatige voorstellingen voltooid. Het stadsbestuur besloot daarop het risico te spreiden. Het schreef een competitie uit waaraan beroemde schilders deelnamen, onder wie Jan Lievens, Ferdinand Bol en Rembrandt.

Laatstgenoemde mocht de scène van de samenzwering van Claudius Civilis schilderen. Na voltooiing van dat werk hing het korte tijd in het Paleis, maar kennelijk voldeed het niet aan de verwachtingen. Al na een jaar werd het weer weggehaald; Rembrandt verkleinde het grote doek tot de uitsnede die nu als *De Samenzwering van Claudius Civilis* te zien is in het Nationalmuseum in Stockholm.

Op grond van een tekening van Rembrandt, die nog wel de hele, oorspronkelijke compositie toont, is nu voor het Paleis op de Dam een reconstructie gemaakt waarvan een dia op een van de leeg gebleven vlakken wordt geprojecteerd.

De groep van Civilis en zijn getrouwen moet oorspronkelijk klein zijn uitgevallen in de compositie als geheel, die ook vrij donker gekleurd was. Daarmee detoneert het schilderij bij Van Campens heldere, classicistische stadhuisarchitectuur. Mogelijk is dat ook de reden geweest waarom Rembrandts schilderij werd afgekeurd; een andere verklaring zou zijn dat Rembrandt de opstandsleider als een zwakke, oude man had afgebeeld. De drukbevolkte schilderijen die Jacob Jordaens maakte behoren wel niet tot diens beste werk, maar ze passen in elk geval beter bij het Italiaans-geïnspireerde decor.

In 1697 benoemden de opdrachtgevers Giovanni Antonio de Groot alias 'Grotti' (een schilder van Nederlandse familie die zich toen min of meer toevallig in Amsterdam be-

Brinio op het schild gegeven (1661)

Verkoopbare knip

- Jan Lievens, schilder van bovenstaand olieverfschilderij van 5,5 bij 5,5 meter, was een van de uitverkorenen die een decoratie mochten leveren voor de galerijen van het Paleis op de Dam.

- Op een plek identiek aan die hierboven hing ook *De Samenzwering van Claudius Civilis* (1661) van Rembrandt van Rijn. Het was het diens grootste werk, fors groter dan *De Nachtwacht* (3,6 bij 3 x 4,4 meter).

- Toen het Paleis het doek afwees, heeft Rembrandt het werk uit commerciële overwegingen aangesneden tot de beter handteerbare maat van 3 bij twee meter. Dat schilderij hangt nu in het Nationalmuseum in Stockholm.

- Op de locatie in het Paleis die voor Rembrandt was gereserveerd kwam een schilderij te hangen van Govaert Flinck, dat door Jurriaen Ovens werd afgeschilderd.

Alle getoonde afbeeldingen © Stichting Koninklijk Paleis Amsterdam, fotografie Erik Hesmerg

vond) om het project af te ronden. De Groot zou enkele werken uitvoeren in fresco, een techniek die in de natte Nederlanden nauwelijks werd gebruikt, maar die te boek staat als zeer bestendig en helder van kleur. De fresco's bleken inderdaad niet bestand tegen het optrekkende Amsterdamse water. In de achttiende eeuw werden ze schoongemaakt en gedeeltelijk overgeschilderd, waarna ze geen schim meer toonden van de niet onverdienstelijke stijl die De Groots werken in Italië kenmerken.

De expositie biedt een hernieuwde kennismaking met de schoongemaakte schilderijen en toont daarnaast tien studies en tekeningen die met de schilderijen in relatie staan.

De 'Batavenserie' blijkt interessant vanwege de onverwachte wendingen in de ontstaansgeschiedenis, zoals de afwijzing van de held Rembrandt en het voor die tijd ongebruikelijke aanstellen van een Italiaanse kunstenaar. Maar de slechte artistieke reputatie die de reeks altijd heeft gehad, wordt ook met deze restauratie en presentatie niet goedge maakt.

Opstand als opdracht. Kon. Paleis A'dam. T/m 18/9. Info: www.paleisamsterdam.nl. ●●○○○